

Ljubisav Marković:

KRATEK TEČAJ POLITIČNE EKONOMIJE

Družbeni značaj proizvodnje

(Nadaljevanje)

Proizvajalčevu gospodovanju nad delom in nad svojimi odnosi pomeni po Marxu bistveno oznako socializma. Marx je na filozofski način opisal to družbo kot ... dovršeno bistveno enotnost človeka z naravo, resnično ustvarjanje narave, ustvarjeni naturalizem človeka in ustvarjeni humanizem narave (Marx-Engels, Zgodnja dela str. 229). To pa praktično pomeni, da družba — proizvajalci stopajo

v stik z naravo oboroženi z znanostjo in močno tehniko, da z naravnimi viri pametno gospodarijo, zaradi česar daje stihijsko in razdiralno gibanje mnogih naravnih sil sliko razumnega gibanja. Narava vstaja, toda ne kakor divja in surova nasproti človeku, pač pa humana, izdatna in obilna v dobrinah. To je njen humanizem, ki se je izrazil v delu družbenih proizvajalcev socialistične družbe.

Marksiistična politična ekonomija odkriva in proučuje ekonomske zakone družbe. Njeno izhodišče je družbeni značaj proizvodnje, ki se pogloblja z raz-

vojem sredstev za delo. Uči nas, da je tudi proizvodnja posameznika, ki na videz živi samostojno, povezana z družbeno proizvodnjo.

pa prodaja zatakuje, t. j. če se ustavi — kar pomeni da se njegovo delo ne prizna kot družbeno delo — takrat pa jemlje vrag ne samo njegovo »samostojnost«, temveč tudi njegov življenjski obstoj.

Posameznik se torej lahko osamosvoji v svoji proizvodnji samo v povezanosti z družbeno proizvodnjo. Njegova dejavnost in njegovo življenje je dejansko vsestransko odvisno od celotne družbene proizvodnje. Samostojnost njegovega dela predstavlja družbena vsebina tega dela.

Družbena vsebina proizvodnje se očituje — kakor smo videli iz primerov — v naslednjem: na eni strani imamo, kakor v naših delovnih kolektivih, oblike neposredno družbenega dela. V kapitalistični tovarni so delavci tudi neposredno povezani, toda pod komando in za račun kapitalista. Razen tega imamo tudi proizvodnjo posameznikov, malih kmetov in obrtnikov. Vsi ti veliki in mali proizvajalci tvorijo, po drugi strani, povezano verigo družbene proizvodnje. Ti lahko obstajajo, ker opravljajo določeno koristno dejavnost na osnovi delitve dela. Člani so širše družbene proizvodnje. Sicer se povezujejo, toda nazaj, z menjavo blaga na trgu. (O tem, kaj pomeni tako povezovanje, bomo govorili pozneje.)

Proizvodnja je družbena

V Kidričevem smo zgradili veliko tovarno aluminija. Je zelo moderna, z velikimi dvoranami, kjer so ogromne rotacijske peči, visoke avtoklave, dolga vrsta peči za elektrolizo in sploh dosti naprav s komandnimi električnimi »možgani« vred. Poleg orjaških naprav, ki so visoke tudi v nadstropjih, se tam nahajajo zlate delavcev. V resnici jih tudi ni dosti v dvoranah. Ne smemo pa kljub temu pozabiti, da pravzaprav le-ti spravljajo v gibanje vse te mehanizme in da je električna peč za praženje rude sila njihove delovne moči. Tovarno sestavlja v prvi vrsti delovni kolektiv, ki spretno in pridno nadzoruje vse te mehanične naprave. Zlate, kovinsko-biešeče palice aluminija so skupni proizvod vseh teh delavcev, od tistih, ki razkladajo boksit, pa do delavcev pri pečeh za elektrolizo in inženirja. Toda ne samo njihov.

Tudi tovarniška poslopja in vsa ta množina naprav so prav tako element proizvodnje. Le-ta pa vsebujejo delo cele armade raznih delavcev, gradbenikov, monterjev, livarjev, varilcev, instalaterjev in drugih. Torej, tudi delo tistih, ki so tovarno gradili in izdelali naprave ter kontrolne mehanizme, sodeluje pri proizvodnji aluminija.

Ce pa to stvar pogledamo še širše, bomo videli, da palica aluminija vsebuje delo mnogih drugih. Na primer tistih, ki so kopali boksit, ki so ga prevažali, pa tudi tistih, ki so izdelali lokomotive in vagona, tudi tistih z Mariborskega otoka, ki dajejo električni tok, pa tistih, ki so zgradili električne centrale in daljnovode. Skoraj da ni moč naštetih vseh, katerih delo ne bi predstavljalo vsaj enega kristala v tej kovini.

Dodajmo še armado proizvajalcev, ki je še potrebna vse dotlej, dokler iz aluminija ne napravijo koles, letal, posode itd. Sodobna tehnična proizvodnja povezuje in spravlja v gibanje velik del družbe pri proizvodnji slehernega proizvoda. Zategadelj je proizvodnja družbeno dejanje. Po svojem značaju je vedno bila družbena. Človek si prisvaja in predeluje naravne predmete vedno v nekakšni povezanosti z manjšim ali večjim številom drugih ljudi — torej vedno z družbo, kot družbeni človek. Se več, nužnost, da se z razvojem sredstev za delo — tehnike — proizvajajo povezano v čedalje večjih družbenih okvirih, predstavlja podlago za čedalje širše družbene skupnosti. Družbeni značaj proizvodnje, kakršnega poznamo danes, poraja potrebo po enotni svetovni skupnosti.

Proizvodnja posameznika je v okviru družbene proizvodnje

Vzemimo na primer kmeta v hribih, ki živi samotno s svojo družino in sam s svojim delom skrb za svojo ozko potrebo. Recimo, da pase živino. Toda, nima na primer soli. Brez nje ni moč živeti. Treba je tudi soliti meso in sir. Nadalje, potrebni so mu sekira, nož, steklo. To so izdelki drugih, družbe, in zavoljo teh mora od časa do časa priti v stik s proizvajalci soli ali sekire. Ti mu jih seveda ne bodo dali zastoj. Te izdelke lahko dobi le, če tudi sam da drugim svoje v zamenjavo. To pomeni, da je tudi življenje tega samotarja odvisno od nekakšne družbene zveze v proizvodnji, ki se uresničuje in potrjuje z izmenjavo. Razen tega pa tvorijo tudi njegovi družinski člani nekakšno najožjo družbeno delovno moč.

Ce bi ta kmet hotel živeti popolnoma divje, kakor naši jamaški predniki, ne bi nikakor mogel obstajati drugače kakor v okviru neke večje skupine divjakov, da bi s skupnimi močmi kakorkoli izmoledovali od narave revno življenje. Drugače ne bi mogel niti vloviti živali, ki je hitrejša in močnejša od njega. Svojo nemoč posameznika bi mogel nadomestiti in dalje razvijati samo z družbenim delom, čeprav v drobni obliki.

Danes ne moremo več govoriti o taki osamljenosti. Moti se tisti naš kmet, ki misli, da njegovo delo ni člen družbenega dela, ki se troši v proizvodnji. Saj uporablja orodja, stroje in seme drugih. To orodje in stroji vsebujejo še delo raznih iznajdljivih teh naprav, znanosti sploh in izkušenj mnogih drugih ljudi. Izkorišča pridobitve družbenega dela. Razumljivo je, da mora tudi sam izročiti družbi z zamenjavo in v obliki davkov del svojih proizvodov. Pravzaprav mora krepiti to družbeno vez in čimbolj izkoriščati pri delu znanost in tehniko, če hoče, da bo njegova proizvodnja plodnejša in življenje boljše.

Toda družba troši precej dela za to tehniko — dokler ne izdela traktorjev, kombajnov, mlatilnic, mlinov, sadnih tovarn, hladilnic itd. Vsak izmed teh proizvodov vsebuje več dela, kakor pa znaša količina dela v kmetovem pridelku.

To pomeni, da bi kmet moral dolgo delati in kopliti pridelke ali denar, da bi lahko kupil kakšen stroj. Potem pa običajno tudi ne more na svojem majhnem posestvu do popolnosti izkoristiti tega stroja. Delovni kmet kot posameznik dejansko zelo težko poveže svojo proizvodnjo s sodobno tehniko. To pa je pogoj za temeljito izboljšanje njegovega življenja. Zategadelj pomeni združevanje kmetov, zadruga, temeljno pot za povečanje proizvodnje in izboljšanje življenja delovnih kmetov.

Proizvodnja je v okviru družbene

Položaj obrtnika bolje odkriva pravo naravo samostojnosti posameznega proizvajalca. Ta ima lastna sredstva za proizvodnjo. Tudi razpolaga s svojim proizvodom. Običajno se je specializiral v posamezni dejavnosti, recimo, da izdeluje čevlje. Na videz je sam svoj gospodar. Toda izdeluje samo eno vrsto proizvodov — čevlje. Da bi pa mogel živeti, potrebuje dokaj sredstev — stanovanje, pohištvo, obleko, živila. Prav tako mora imeti dosti sredstev za proizvodnjo: kladivo, nož, usnje, nit, žebelj, stroj. Vse te dobrine lahko dobi samo od drugih — iz družbene proizvodnje. Pogoj za to pa je, da je tudi njegov proizvod — čevlji — potreben drugim, t. j. da se njegovo delo sprejme in prizna kot del dela za družbo, kot družbeno delo. Razumljivo je, da v opisanem primeru prihaja proizvod do pravih potrošnikov z menjavo. Tukaj prevzema stroj proizvod obliko blaga. Obrtnik lahko živi v iluziji svoje samostojnosti, dokler ta menjava blaga gladko teče. Če se

Podružbljenje proizvodnje

Z razvojem tehnike proizvodnje, od uvedbe stroja, se vse bolj širi velika proizvodnja, ki neposredno povezuje delo delavcev v tovarni. Zajema vsa področja gospodarstva. Drobno proizvodnjo pa izpodriva, ker omogoča ogromno povečanje proizvodnje in družbenega bogastva ob hkratnem varčevanju dela pri posameznem proizvodu. To gre v kapitalizmu z razlastitvijo vseh tistih, ki gospodarijo (pridobivajo) po starem. Če ga gledamo v celoti, pomeni ta proces podružbljenje dela, spreminjanje prej samostojnih del v neposredno — s pomočjo strojev — povezano delo.

Podružbljenje dela pomeni pravo revolucijo v proizvodnji. Zgodovinsko se ta gospodarski prevrat začel in razvil v velikem obsegu v kapitalizmu. Toda ta ga vodi samo do določene meje. Kapitalizem, v katerem je dobiček kapitala, ne pa bogastvo celotne družbe namen proizvodnje, podružblja proizvodnjo siljano s tehnično-gospodarske ne pa tudi z družbene plati. Razvija neposredno združeno delo delavcev v tovarni, toda tudi kapitalistovo komando nad delom. Močno povečuje proizvodnjo družbenega dela, toda samo kot proizvodnjo kapitalistovega bogastva.

Kapitalistično podružbljenje proizvodnje vsebuje svoje nasprotje v privatnem gospodarstvu in prisvajanju proizvodov družbenega dela. To nasprotje zahteva na določeni stopnji svoje rešitve: da podružbljeno delo in družbeni proizvod upravljajo dejanski toda združeni proizvajalci. To je smisel socialistične

revolucije. Le-ta podružblja proizvodnjo z družbeno-ekonomske plati in hkrati dalje razvija njeno tehnično-ekonomsko podružbljenje.

Mednarodni sporazum o pšenici

Združeni narodi nameravajo sklicati dve svetovni konferenci, na kateri naj bi izdelali nov mednarodni sporazum o pšenici. Prva konferenca se bo pričela 26. oktobra.

Druga svetovna konferenca o pšenici bo verjetno v začetku prihodnjega leta. Na njej bodo dokončno izdelali predlog sporazuma in proučili posebne podrobnosti, kakor so n. pr. cene in količine, tako da bi novi sporazum lahko stopil v veljavo takoj, ko bo — sredi leta 1956 — prenehal veljati sedanji sporazum.

Na to konferenco bodo povabili vse države članice OZN in predstavnike Mednarodne trgovinske organizacije, FAO in Mednarodni svet za pšenico. Razen tega bodo povabili tudi nekatere države pridelovalke pšenice, ki niso članice OZN.

Predstavniki ameriškega ministristva za kmetijstvo pa je izjavil, da se vlada ZDA še ni dokončno odločila, ali bo pristala na nadaljnje podaljšanje mednarodnega sporazuma o pšenici, če nanj ne bo pristala tudi Velika Britanija (Velika Britanija je ob podaljšanju mednarodnega sporazuma o pšenici odpovedala svojo podporo zaradi tega, ker se cene pšenice umetno vzdržujejo na visokem nivoju.)

Program našega tečaja politične ekonomije

- I. Osnovna razlaga pojmov: proizvodnja, osebni in materialni pogoji dela, družbeni značaj proizvodnje, proizvajalne sile in proizvodni odnosi, produktivnost dela.
- II. Potrebno delo in presežno delo (zakon presežnega dela), razredi.
- III. Reprodukcijska, akumulacijska.
- IV. Družbena reprodukcijska.
- V. Blago: denar.
- VI. Zakon vrednosti, zakon profita, plansko urejanje proizvodnje.
- VII. Krožno gibanje in obračanje proizvodnih skladov.
- VIII. Blagovni promet, trgovina.
- IX. Kredit.
- X. Specifičnosti in razvoj kmetijstva. Zadruga.
- XI. Kapitalizem.
- XII. Komunizem.

Namen tečaja je na kratko in kolikor se da preprosto razjasniti temeljne ekonomske zakone, predvsem tiste, ki veljajo v današnji epohi. Poskušali bomo povezati njihovo analizo s prakso naše graditve socializma. Upamo, da bo tečaj koristil ekonomskemu izobraževanju naših delovnih ljudi.

Prosimo bralce, naj se v primeru, če bi bila kakšna vprašanja nezadostno ali nejasno obdelana, obračajo za dodatna pojasnila.

UREDNIŠTVO